

Velferðarnefnd Alþingis
Umsagnargátt nefndasviðs Alþingis

Ísafirði 1. október 2026

Umsögn Fjórðungssambands Vestfirðinga um tillögu til þingsályktunar um stefnu og framkvæmdaáætlun um farsæld barna til ársins 2030. 75. mál og þingskjal 75, 158. löggjafarþing. (endurflutt mál nr 579 frá 157. löggjafarþingi).

Umsögn þessi er unnin af Vestfjarðastofu fyrir Fjórðungssamband Vestfirðinga samkvæmt samningi aðila um framkvæmd verkefna Fjórðungssambandsins.

Fjórðungssamband Vestfirðinga fagnar tillögunni og styður markmið hennar um jafnræði barna, snemmtækan stuðning og samþætta þjónustu. Sambandið leggur áherslu á að við framkvæmd stefnunnar verði tekið betur mið af ólíkum aðstæðum í smærri og dreifðari byggðum með skýrari hætti. Búseta, vegalengdir og takmarkaðar samgöngur mega ekki ráða því hvort börn geti nýtt þjónustu sem þau eiga rétt á og tekið þátt í samfélaginu.

Fjórðungssambandið telur að styrkja þurfi tillöguna til þess að tryggja jafnræði allra barna og leggur áherslu á eftirfarandi atriði:

- Jafnræði óháð búsetu verði skýrt viðmið.
- Þjónusta komi nær börnum og fjölskyldum.
- Fjármögnun taki mið af kostnaði við dreifða þjónustu.
- Starfsfólk í smærri þjónustueiningum fái viðeigandi stuðning.
- Íþróttir og tómstundir verði raunverulegur valkostur í öllum byggðum.
- Svæðisbundin samvinna fái skýrt umboð og fjármagn.
- Árangur verði metinn út frá ólíkum aðstæðum allra barna.

Fjórðungssambandið áskilur sér rétt að fjalla um málið á síðari stigum en þæði boð á fund velferðarnefndar til að fjalla um efni þessarar umsagnar. Eins mun Fjórðungssambandið vera aðili að sameiginlegri umsögn landshlutanna, en vill hér árétta sértæk atriði er snerta Vestfirði sem fámenns landshluta og meginhluti íbúa eiga búsetu í mis fjölmönnum byggðakjörnum með um 100 til 3000 íbúa.

Jafnræði barna óháð búsetu

Í stoð stefnunnar um jafnræði er sérstök áhersla lögð á viðkvæma hópa. Fjórðungssambandið telur nauðsynlegt að skýra betur hvað felist í þeirri áherslu og hvernig hún nái til barna sem búa við búsetutengdar hindranir. Börn geta haft takmarkað aðgengi að þjónustu vegna búsetu þó þau falli ekki undir aðrar skilgreiningar á viðkvæmum hópum. Þá geta vegalengdir, ófullnægjandi samgöngur og skortur á fagfólki aukið enn frekar á vanda barna sem þegar eru í viðkvæmri stöðu.

Þjónusta og fjármögnun þurfa því að taka mið af aðstæðum barna í smærri og dreifðari byggðum. Við framkvæmd aðgerða 1, 7 og 8 verði aðgengi metið eftir byggðarlögum og þjónustusvæðum, en ekki eingöngu á landsvísu eða eftir sveitarfélögum. Aðstæður geta verið mjög ólíkar milli byggðakjarna innan sama sveitarfélags og mikilvægt að slíkur munur komi fram.

Kortlagning þarf jafnframt að ná til barna sem fá ekki þjónustu vegna þess að viðeigandi úrræði eru ekki í boði eða fjölskyldur hafa ekki raunhæfa möguleika á að sækja þau. Biðlistar einir veita ekki fullnægjandi mynd af úppfylltri þjónustubörf. Meta þarf hvort þjónusta sé raunverulega aðgengileg, með hliðsjón af ferðatíma, kostnaði, samgöngum og aðstæðum fjölskyldna.

Viðeigandi stuðningur og þjónusta í nærumhverfi

Fjórðungssambandið tekur undir áherslu stefnunnar á að börn og fjölskyldur þeirra fái viðeigandi stuðning þegar þörf er á. Til að það markmið náist þarf að huga sérstaklega að aðstæðum sveitarfélaga utan höfuðborgarsvæðisins þar sem skortur á fagfólki og þjónustuúrræðum takmarkar möguleika á að mæta þörfum barna. Veita þarf þeim sveitarfélögum sérstakan stuðning og taka mið af dreifbýli, vegalengdum, samgöngum og vetrarþjónustu við skipulag og fjármögnun þjónustunnar.

Fjórðungssambandið bendir í þessu samhengi á stefnumótandi byggðaáætlun fyrir árin 2022–2036, þar sem lögð er áhersla á sem jafnast aðgengi að grunnþjónustu og að hún verði veitt íbúum sem mest í nærsamfélaginu. Þessi markmið þurfa að endurspeglast með skýrum hætti í framkvæmdaáætlun um farsæld barna.

Við útfærslu aðgerða 7, 9 og 10 verði sett skýr markmið um að auka þjónustu í nærumhverfi barna. Tryggja þarf að börn og fjölskyldur þeirra geti sótt lögbundna þjónustu ríkisins sem næst heimabyggð. Ríkið þarf að axla

ábyrgð á að skipuleggja þjónustu sína út frá þörfum barna og færa hana nær þeim, svo að langar vegalengdir og álag vegna ferðalaga standi ekki í vegi fyrir aðgengi.

Leggja þarf áherslu á uppbyggingu staðbundinnar þjónustu og aðgengi að sérhæfðu fagfólki. Fjarþjónusta getur aukið aðgengi og styrkt faglegt samstarf, en notkun hennar þarf ávallt að meta út frá aldri, þroska, þörfum og aðstæðum barns. Hún má ekki verða sjálfgefin lausn fyrir börn í dreifðum byggðum þegar þörf er á þjónustu á staðnum.

Þegar nauðsynlegt er að sækja þjónustu utan heimabyggðar þarf að skýra hvernig ferðakostnaði og gistikostnaði barns og fylgdaraðila er mætt. Við skipulagningu þjónustu verður jafnframt að taka tillit til fjarvista úr skóla, vinnutaps foreldra og álags á fjölskyldur. Þessir þættir hafa áhrif á raunverulega möguleika barna til að nýta þjónustuna og þurfa að vera hluti af mati á aðgengi.

Fagfólk og starfsumhverfi í dreifðum byggðum

Stoð stefnunnar um framúrskarandi fagfólk er mikilvæg, en henni þarf að fylgja markviss stuðningur við svæði þar sem skortur er á fagmenntuðu starfsfólki. Áskoranir í fámönnum byggðum geta verið aðrar en í þéttbýli og tengjast meðal annars aðgengi að námi og starfsþróun, húsnæðisframboði og möguleikum á faglegu samstarfi og handleiðslu.

Í tölum [Hagstofunnar](#) um starfsfólk í leikskólum eftir aldri, menntun og landsvæðum á árunum 1998-2024 voru 18 leikskólakennarar meðal alls 173 starfsmanna leikskóla á Vestfjörðum árið 2024. Til samanburðar voru leikskólakennarar 42 af 136 starfsmönnum árið 2014. Þessi gögn undirstrika mikilvægi þess að uppbygging fagþekkingar og stuðningur við menntun starfsfólks verði hluti af aðgerðum til að tryggja farsæld barna á svæðinu.

Við framkvæmd aðgerða 13 og 14 verði sérstaklega hugað að starfsfólki sem sinnir fjölbreyttum verkefnum í litlum einingum. Tengiliðir og málstjórar þurfa afmarkaðan tíma til verkefnisins, reglulega handleiðslu og greiðan aðgang að sérfræðiráðgjöf. Tryggja verður að starfsfólk hafi raunhæft svigrúm til að sinna þessum hlutverkum samhliða öðrum verkefnum. Fræðsla verður að vera aðgengileg óháð búsetu. Gera þarf ráð fyrir kostnaði við þátttöku, þar á meðal afleysingum og ferðum þegar við á. Jafnframt þarf að skapa starfsfólki tækifæri til að afla sér frekari menntunar og styrkja þannig faglega getu þjónustunnar til lengri tíma.

Svæðisbundin farsældarráð og störf sérfræðinga í landshlutunum

Fjórðungssambandið fagnar áherslu aðgerðar 11 á svæðisbundin farsældarráð. Sambandið telur nauðsynlegt að stuðningur við starf þeirra verði tryggður út gildistíma áætlunarinnar til ársins 2030, enda þarf svæðisbundin samvinna stöðugleika og markvissa eftirfylgni til að skila árangri. Staða verkefnastjóra farsældarráða hjá landshlutasamtökunum er gott dæmi um hvernig ríkið getur stutt betur við allar byggðir landsins. Með því að styðja við störf sérfræðinga og fagfólks í landshlutunum byggist upp þekking á staðbundnum aðstæðum og geta til að tengja saman þjónustuveitendur ríkis og sveitarfélaga.

Sambandið leggur áherslu á að áframhaldandi stuðningur nái bæði til samhæfingar og eftirfylgni aðgerða. Tryggja þarf að sú þekking og þau samstarfstengsl sem byggjast upp við stofnun og starf farsældarráðanna nýtist áfram við að bæta þjónustu við börn og fjölskyldur þeirra.

Íþróttir og tómstundir og sjónarmið ungmenna

Við framkvæmd aðgerðar 2 verði horft sérstaklega til barna sem búa þar sem framboð skipulagðs starfs. Stuðningur við íþrótt- og tómstundastarf þarf sérstaklega að ná til byggða þar sem grunnframboð er lítið eða ekkert. Þátttakendur á Ungmennahópi Vestfjarða, sem fór fram dagana 16.–18. september 2026, settu auknar almenningssamgöngur í forgang og tengdu þær við íþróttir, menningu, félagslíf og þjónustu. Á þinginu lýstu ungmenni því að ekkert íþróttastarf væri í boði fyrir þau í heimabyggð í nokkrum sveitarfélögum og byggðakjörnum. Sú reynsla kallar á nánari könnun og viðbrögð í samráði við ungmennin. Þessi sjónarmið sýna hversu náð þátttaka barna tengist framboði starfs og samgöngum. Við útfærslu aðgerðarinnar þarf því bæði að styðja við starf í heimabyggð og tryggja raunhæfa möguleika barna til að sækja það milli byggðarlaga. Ekki nægir að úrræði sé til staðar innan landshlutans ef börn komast ekki að því.

Þátttaka barna og árangursmat eftir búsetu

Fjórðungssambandið leggur áherslu á að tryggð verði bein þátttaka barna úr smærri byggðum í samráði og mati á framkvæmd stefnunnar. Samráð þarf að skipuleggja þannig að vegalengdir, kostnaður og smæð skóla hindri ekki þátttöku. Leita þarf markvisst eftir sjónarmiðum barna sem hafa takmarkað aðgengi að þjónustu og skipulögðu félags- og tómstundastarfi.

Við árangursmat, meðal annars samkvæmt aðgerð 15, verði kannað hvort munur á aðgengi eftir búsetu hafi minnkað. Mælikvarðar taki meðal annars til biðtíma, ferðatíma, samfelli þjónustu, þátttöku í tómstundum og upplifunar barna og foreldra. Niðurstöðurnar þurfa að nýtast til að laga þjónustuna að aðstæðum í einstökum byggðarlögum og bregðast við þeim hindrunum sem þar koma fram.

Að lokum þá hvetur Fjórðungssamband Vestfirðinga velferðarnefnd til að tryggja að þessar áherslur verði skýrar í endanlegri stefnu og framkvæmdaáætlun. Fjármögnun, ábyrgð og framkvæmd þurfa að taka mið af þeim viðbótarkostnaði og aðstæðum sem fylgja þjónustu í dreifðum byggðum. Metnaður um farsæld allra barna þarf að birtast í þjónustu sem börn geta nýtt sér í raun, líka í fámennustu og eða dreifbýlustu byggðum landsins.

Virðingarfyllst,

f.h. Fjórðungssambands Vestfirðinga

Aðalsteinn Óskarsson, sviðsstjóri byggðaþróunar, Vestfjarðastofu

Erna Lea Bergsteinsdóttir, verkefnastjóri Farsældarráðs Vestfjarða